

Богдан ТИМКІВ

САКРАЛЬНА ДЕРЕВОРІЗЬБА ТА ІКОНОМАЛЯРСТВО В ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ МИТЦІВ

Сакральні й обрядові предмети з дерева — важливий атрибут просторового оформлення українських храмів. Доповненням пишного декору в інтер'єрі церков були різьблені і точені свічники-ставники, трійці, павуки-многосвічники (панікадила) різних форм, пушки-дароносиці й чаші, ручні, напрестольні та прецесійні хрести. Всі ці предмети були яскравим вираженням національного мистецтва, традицій, обрядів, побуту та створювали неповторний ансамбль інтер'єру з докільям. Про це влучно писав мистецтвознавець Павло Жолтовський: «Декоративність української церкви є глибоко пов'язана з декоративністю народного одягу і народного мистецтва. Іконопис злився в єдине ціле зі сницарською різьбою іконостасу... з вистеленими на підлозі килимами, з барвистим одягом тих, хто приходив до церкви» [3, с. 50].

Проте, впродовж 70-ти років існування більшовицької системи сакральна архітектура і мистецтво не розвивалися, поступово втрачаючи славні традиції храмового будівництва, сницарства та ікономалярства [4, с. 394]. Лише зі здобуттям Україною незалежності поступово починає відроджуватися ікономалярство та виготовлення з дерева церковних предметів: іконостасів, киворіїв, аналоїв, ручних і напрестольних хрестів. Нова генерація митців підхопила сформовані традиції в царині сакрального мистецтва, використовуючи надбаня майстрів попередніх століть у своїй практиці.

Яскравим прикладом відродження традицій українського сакрального мистецтва постає творчість львівського художника Романа Василика. Здобувши фахову мистецьку освіту (Ужгородське художнє училище та Львівський інститут прикладного та декоративного мистецтва), митець розпочав довгий шлях сходження до вершин ікономалярства та сницарства. У його творчому доробку є проект іконостасу, різьблене оздоблення й ікони для церкви 1000-ліття Християнства в Україні (1993 р., Вулвергамптон, Великобританія), іконостас та ікони до епархіальної каплиці (1994 р., м. Коломия), ікони для іконостасу

церкви у Бартошиці (1998 р., Польща), ікона «Богородиця Покрова» для Покровської церкви у Львові (2000 р.). Це далеко не весь перелік високомистецьких творів Романа Василика, виконаних на архітектурних та колористичних засадах традиційного українського мистецтва. Великою заслугою митця є гармонійне поєднання ікони з архітектурною та декоративною формою іконостасу, з яким вона, виражаючи його духовний світ, виступає одним цілим. Творам Романа Василика, на думку мистецтвознавця І. Голода, притаманні архітектурність, вишуканість кольору, духовність, а також прагнення зберегти традиції українського ікономалярства [1, с. 97].

Традиційне мистецтво виготовлення українського іконостасу успішно розвиває львівський різьбяр Ігор Косик, (народився у м. Жовкві Львівської обл.). Майстер створив іконостас Преображенської церкви Крехівського монастиря св. Миколая (травень 1996 р.). Крехівський іконостас відповідає кращим традиціям вітчизняного мистецтва. Орнаментальна композиція складається із суцільного мережива різьбленої виноградної лози, тонованої від стигло-коричневого до ніжно-вохристого відтінку, що витончено обрамлює постаті архангелів на Дияконських дверях. «А над ними — у чистому просторі відкритої вівтарної арки — райські птахи-символи, які ніби злетілись до Преображенського іконостасу з давніх різьб княжого Галича» [2, с. 83].

Новаторські тенденції митця проявилися у переосмисленні усталеної композиції царських врат, що викликало захоплення й суперечки стосовно питань іконографії. Визнанням творчості майстра є той факт, що на його престолі з Крехівського монастиря відправив Службу Божу Папа Іван-Павло II (Київ, 25 червня 2001 р.).

Ще один довершений твір І. Косика — іконостас для церкви Воздвиження Чесного Хреста Бучацького монастиря Отців Василіян. Його виконано в усталеній традиції «низької» композиції монументального намісного ряду з домінуванням царських врат. У верхній частині розміщене велике коло, поділене на чотири частини раменами хреста, між якими є зображення Євангелістів. Нижню частину прикрашає орнаментальна композиція птахів серед виноградної лози. У центральній частині врат на тлі різьб виділяються динамічні постаті архангела Гавриїла та Пречистої Діви Марії.

На загал можна сказати, що творчий пошук Ігоря Косика в царині іконостасного мистецтва свідчить про відродження і подальший розвиток українського сакрального різьблення.

Славні традиції жовківської школи сницарства плідно розвиває Стефан Скіра (народився 3 січня 1955 р. в м. Жовкві Львівської обл.). 1982 р. закінчив Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва (нині Львівська національна академія мистецтв) за спеціальністю «інтер'єр та облад-

нання». Його вчителями були відомі львівські художники-різьбярі Юрій та Мирон Амбіцькі, архітектор Володимир Блюсюк, графік Михайло Курилич та інші.

Впродовж 1996–2004 рр. митець створив іконостас та церковне обладнання для церкви св. Володимира і Ольги села Старий Добротвір Кам'яно-Буського району Львівської області, 2002 р. — іконостас церкви Пресвятого Серця Ісусового монастиря чину св. Василія Великого у Жовкві, 2004 р. — іконостас церкви св. Петра і Павла с. Стара Скварява Жовківського району, 2003 р. — престол, тетрапод, семисвічник для церкви Успіння Богородиці, с. Синьковичі Жовківського р-ну.

Окрім цього, С. Скіра успішно займається реставрацією давніх предметів сакрального мистецтва. Зокрема, впродовж 1994–1998 рр. він виконав реставрацію та реконструкцію дерев'яного декору костелу св. Лаврентія м. Жовкви. У своїй творчості художник, вдало використовуючи давні традиції жовківських сницарів, створює власні оригінальні орнаментальні композиції, форми та конструкції для сучасного оформлення внутрішніх інтер'єрів храмів. Ім'я художника відоме за межами України, зокрема, досконалістю та витонченістю вирізняється декоративна рама запрестольної ікони для церкви Різдва Богородиці монастиря Отців Василіян м. Едмонтон (Канада, 2003 р.).

У Червонограді в галузі сакрального мистецтва працюють митці — випускники Львівської академії мистецтв — Володимир Свідерський, Роман Яблонський, Ігор Кузеляк та випускник Львівського училища прикладного мистецтва ім. І. Труша Анатолій Салютенко. Ця творча група створює проекти оформлення внутрішнього інтер'єру храмів та втілює їх у матеріалі. Так, довершеністю композиції, технікою виконання різьбленого декору та іконопису, гармонійним поєднанням з архітектурою споруди вирізняється іконостас каплиці Пресвятої Трійці при Греко-католицькій Духовній семінарії в м. Прешові (Словаччина), виконаний митцями у візантійському стилі.

В Івано-Франківську в майстернях при Теологічній Академії церковне мистецтво плідно розвивають митці Михайло Халак, Василь Стефурак та інші. М. Халак виконав іконостаси для церкви св. Параскеви і каплиці Теологічної Академії (1996–1997). Іконостас каплиці, відповідно до розмірів і форми приміщення, є невисоким, з великими іконами, виразним різьбленням основи іконостасу і значної щодо розмірів запрестольної ікони. Для Івано-Франківської церкви монастиря сестер Василіянок митець виконав бокові престоли, тетрапод та намалював декілька ікон (св. Микола, архистратиг Михаїл, архангел Гавриїл). У новозбудованій церкві Різдва Христового, поблизу єпископської резиденції (Івано-Франківськ) М. Халак виконав престол, бокові престоли, проскомодійники і тетрапод. Окрім цього, він намалював чотири нап্রেстьольні

ікони, а запрестольну ікону Різдва Христового виконав Василь Стефурак. Ця ікона, на думку професора Д. Степовика, є кращою іконою ювілейного і святого 2000 р. в Україні, тому її широко репродукували на церковних календарях, в журналах, листівках.

Для церкви в урочищі Підлюте на Рожнятівщині М. Халак разом із сином Тарасом виконав чудовий іконостас, а ікони намалював В. Стефурак. Стиль малярства в обох мистців схожий, однак є ряд відмінностей. Зокрема, Михайло Халак дотримується канонічного візантійського стилю постіконоборської доби, «алевоїюукраїнськомуваріанті, тобто з ясністю колориту, слов'яноєвропейською іконографією святих, осяйним трактуванням постатей і всього простору ікони, з ренесансним, гармонійним поєднанням кольорів і їхніх відтінків» [Степовик Д., 2003, 276]. Спільним у творчості обох мистців, на думку Д. Степовика, є їхня відданість ікономалярському стилю Христини Дохврат.

Різьбярський та іконописний талант М. Халака відомий і на теренах Європи, і в східній та західній діаспорі. Для церкви м. Навара (Італія) митець виконав дерев'яний кіот та декілька ікон; для вівтаря церкви українців у Москві ікону «Цариця Вервиці»; для церкви св. Володимира, Хрестителя Руси-України містечка Елізабет (Нью-Джерсі, США) намалював плащаницю.

Вагому лепту у розвиток сакрального мистецтва вносить знаний на Прикарпатті художник Дмитро Сивак. Його творчість різножанрова та багатопланова — окрім дереворізьби, захоплюється ікономалярством. Пензлю митця належить низка професійно виконаних ікон — «Одигітрія», «Деїсус», «Покрова», «Пресвята Богородиця», «Ісус Христос» та інші. У роботі митець дотримується давніх українських традицій ікономалярства. Ікони намальовані на дерев'яних дошках темперою, аквареллю, вирізняються витонченістю, одухотвореністю ликів та довершеним колористичним вирішенням.

Відомим майстром сакрального різьблення в Івано-Франківську є Володимир Федорів (народився 1958 р. в с. Угорники біля Івано-Франківська). Впродовж останнього десятиріччя митець виконав низку предметів літургійного та обрядового характеру. Зокрема, приймав участь у виготовленні іконостасів для відродженого Михайлівського Золотоверхого собору та Свято-Успенського собору Києво-Печерської лаври; виконав царські врата і чотири кіоти для церкви Андрія Первозванного (м. Київ); для храму Пантелеїмона (м. Київ) — царські врата; для храму Володимира Великого (Херсонес) — царські врата та дияконські двері. У своїй творчості В. Федорів також дотримується давніх традицій українського сакрального різьблення.

Серед сучасних митців Прикарпаття виділяється творча діяльність Степана Бзунька. Його манері притаманне поєднання ажурно-пластичної різьби із «сухою» (без інкрустацій), що надає творам довершеності, виразності та непо-

вторності. Найяскравіше талант митця розкрився у галузі об'ємно-просторового оформлення інтер'єрів громадського та сакрального характеру. Створена ним 1976 р. група талановитих різьбярів (І. Воронич, І. Деркач, М. Завійський, Д. Рибак, В. Фундюр, Л. Юсипів) і сьогодні плідно працює над оздобленням інтер'єрів сакральних споруд та виготовленням предметів літургійного призначення. Серед найважливіших робіт, безперечно, — оформлення конференц-зали катехитичного центру катедрального собору Святого Воскресіння в Івано-Франківську, а також іконостас для церкви с. Тарнавиця та ін.

У царині просторово-об'ємного оформлення храмового інтер'єру працює Ярослав Воронич (народився 1950 р. в с. Саджавка Богородчанського району). Мистецьку освіту здобув у Косівському училищі прикладного і декоративного мистецтва та Львівському інституті декоративного і прикладного мистецтва на факультеті «Інтер'єр та обладнання». Мистець виконав іконостас і кіот для церкви св. Покрови с. Викторова Галицького району; іконостас для церкви с. Красна Надвірнянського району Івано-Франківської області; іконостас для церкви св. Миколая села Коропець на Тернопільщині; кіот та елементи різьбленого декору для оформлення інтер'єру церкви св. Петра і Павла (Івано-Франківськ).

На Івано-Франківщині своєю творчістю вирізняється група митців з м. Галича під керівництвом Володимира Сірка, випускника Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва. Володіючи фундаментальними знаннями в царині сакрального мистецтва, художники працюють над комплексним оформленням об'ємно-просторового інтер'єру храмових споруд. Взірцем є робота, проведена митцями в македонському місті Радовіс. У Церкві Святої Трійці під керівництвом київського художника А. Гайдамаки виконані фрески, мозаїки, кування, хрести, меблі й вітражі. Група галицьких майстрів під керівництвом В. Сірка виконала входні двері, що формою нагадують обкладинку стародавньої книги, на обох стулках яких зображено Кирила і Мефодія, іконостас та церковні меблі (автор проекту А. Гайдамака, виконання — В. Кузьмич, І. Магдій, Б. Шелепін, В. Сірко; золочення елементів іконостасу та меблів виконала Людмила Сірко).

У 2002–2003 рр. у церкві Успіння Богородиці с. Кринос (поблизу Галича) був відреставрований іконостас, виконаний відомим на теренах Галичини різьбярем А. Коверком (1929 р.). Роботи проводили В. Сірко, Л. Сірко, В. Процюк, Б. Бойко, ікону «Богородиці», намальовану А. Манастирським, реставрував В. Твердохліб; керував роботами завідуючий Львівським філіалом науково-реставраційного центру України М. Откович.

Як бачимо, іконотворчість та сакральне різьблення, засновані на давніх традиціях українського мистецтва, продовжують розвиватися, збагачуватися

завдяки сучасним митцям. Із відновленням державної самостійності України та відродженням духовності народу важливою історичною віхою є факт повернення майстрів-різьбярів до виготовлення літургійних предметів та облаштування відповідного внутрішнього простору церкви. Більше уваги цьому приділено в західних областях, де особливо інтенсивно споруджують нові й реставрують старі храмові приміщення. Різьбярі іконостасів працюють у Львові, Івано-Франківську, Тернополі та Чернівцях.

В Національній академії образотворчого мистецтва й архітектури, у Львівській національній академії мистецтв засновано кафедри сакрального мистецтва, запроваджено однойменну спеціалізацію. Сучасному етапу розвитку українського різьбярства притаманні переосмислення і новаторське використання традиційного народного мистецтва, створення декоративних різьблених творів для інтер'єрів нової архітектури, пошуки нових виражальних засобів.

1. *Голод І.* Дивовижний світ ікони // Київська церква, 2000. — № 5 (11). — С. 95–98.
2. *Голод І.* Дивовижний світ ікони // Київська церква, 2000. — № 3 (9). — С. 82–84.
3. *Жолтовський П.* Деякі особливості народного будівництва Українських Карпат // Народна творчість та етнографія. — 1978. — № 4. — С. 54–58.
4. *Овсійчук В., Крвавич Д.* Оповідь про ікону. — Львів, 2000.

В. Стефурак. Портрет митрополита Андрія Шептицького. Темпера. 1993. Музей ім. митрополита Андрія Шептицького у с. Доля Яремчанського району Івано-Франківської області

С. Городинський. Фрагмент іконостаса. Музей ім. митрополита Андрія Шептицького у с. Доля Яремчанського району Івано-Франківської області

М. Халак. Плацаниця. Вашингтон, США, 2001

*І. Косик. Кіот церкви
св. Миколая Крехівського
монастиря. 1993*

*І. Косик. Фрагмент верхньої
частини царських врат
та дияконські двері Христо-
воздвиженського іконостасу
Бугацького монастиря. 1999*